

Irodalom

Borbély Szilárd (1995): *A Vanitatum vanitas szövegvilágáról*. Kölcsey Társaság, Fehérgyarmat.
 Szegedy-Maszák Mihály (2001): Nem hallott dallamok és nem látott festmények: társművészetek a romantikus szépprózában In Szegedy-Maszák Mihály

és Hajdu Péter (szerk.): *Romantika: világkép, művészet, irodalom*. Osiris Kiadó, Budapest. 52–66.

Bence Erika

Újvidéki Egyetem,

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

A közművelődés feladatai az iskolarendszeren kívüli formális, informális és nonformális képzésben az iskoláskorúak és a felnőttek körében

16 pedagógusszervezet kezdeményezésére, 200 csatlakozó szervezet, intézmény támogatásával, mintegy 1000 résztvevővel, egyebek közt miniszterek, a köztársasági elnök, a gazdasági kamara vezetője, a Gyermekkönyvek Nemzetközi Társasága Magyar Központja vezetőjének felszólalása mellett rendezték meg 2008 nyarán – kétéves előkészületeket követően – a VII. Nevelésügyi Kongresszust. A Kongresszust az elmúlt évtizedekben – 1848 óta – mindig olyan alkalommal rendezték meg, amikor az oktatásügy válaszúton volt, amikor a problémák megoldását eredményezhette a diskurzus, a teendők számbavétele, a széles értelemben vett nevelésügy, oktatásügy partnereinek közös szembenézése a feladatokkal, az együttműködés fejlesztésének igénye. Nincs ez másképpen napjainkban sem. (1)

A VII. Nevelésügyi Kongresszus rendkívül jó időpontban és nagyon jó szellemben állította gondolkodásunk középpontjába a nevelés, a tanulás ügyét. Paradigmaváltást fogalmazott meg, alapul véve azokat az európai uniós irányelveket, amelyek az elmúlt évtizedben születtek, és amelynek hatására hazai dokumentumok is létrejöttek, például az egész életen át tartó tanulásról. Ugyan a szlogen így szólt: „Az oktatás közügy”, mégis valamennyien tudtuk, hogy ennél szélesebb körről, a teljes ember fejlődését szolgáló nevelésről van szó. (Más kérdés, hogy az *Ajánlások* közzététele és az *Ajánlásokra* született főhatósági válaszok – mind olvasható a www.nk7.hu weboldalon – olvas-tán a kulturaközvetítés szakemberei közül többen elégedetlenek voltak, mintha nem tudtak volna elég erősen „lobbítani” – hiába volt a demonstratív gálaműsor a Művészetek Palotájában – az iskola falain kívüli kultúra érdekeiért. E hiányt pótolandó került sor ez év októberében, a Tanulás ünnepe keretei közt a Művésztanárok találkozójára a Belvárosban: itt az *Ajánlások* kibontása volt az egybegyűltek feladata.)

A Nevelésügyi Kongresszus előzetes *Vitaanyaga* a bevezetőben leszögezte, hogy az ember egész nevelési rendszerében kívánja a képzést, az ismeretek elsajátítását, a készségek fejlesztésének egészét újragondolni, s szükség szerint újrafogalmazni. A közművelődésben dolgozó szakemberként ezt a szándékot rendkívül fontosnak és a gondolkodásban meghatározó elemnek tartjuk. Egyetértve a *Vitaanyag* szempontjaival, mi magunk is alapvetőnek és meghatározónak tartjuk az iskolai rendszerű képzést. Ugyanakkor elengedhetet-

lennek véljük, hogy az egész életen át tartó tanulás jegyében diskurzust kezdeményezzünk az iskolai rendszerű, valamint az iskolai rendszeren kívüli formális, informális és non-formális tanulásról mind a felnővekvő, mind pedig a felnőtt nemzedékek esetében.

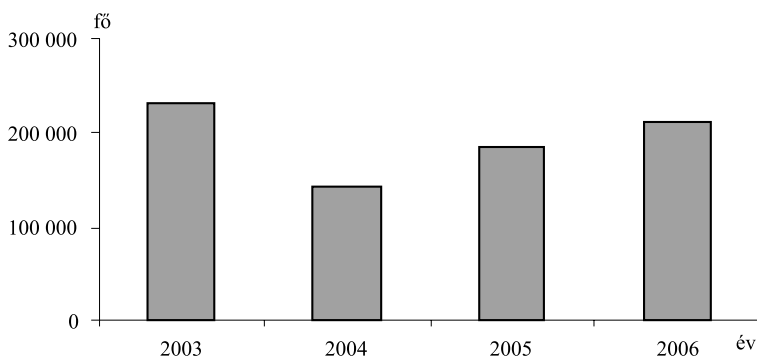
Megítélésünk szerint megkerülhetetlen, hogy a rendkívül szerteágazó „nevelésügyben” megtaláljuk az egymásra épülő, az egymást kiegészítő elemek összekapcsolását, az egyes részterületek eredményeinek felhasználását a nevelésügy egészében. Azonban a mottó megfogalmazásával ismét szűkítette a kört a *Vitaanyag*. Véleményünk szerint a tanulás a közügy! Az oktatás az állam és az önkormányzatok felelőssége és feladata a résztvevő, a felhasználó gyerek, illetve felnőtt és a társadalom egésze érdekében. Ezt azért is kívánjuk hangsúlyozni, mert éppen a megváltozott társadalmi, gazdasági feltételek mellett a tanulás, a folyamatos ismeretfelújítás felelőssége, motivációja is sokszereplőssé vált. Az állam és az önkormányzatok mellett a gazdaság szereplőinek és az egyének is felelősséget kell vállalnia annak érdekében, hogy hatékonyan és kreatívan tudjunk részt venni a mindennapokban, a munkában, a családban és települési közösségeinkben. Csakis így válhat az egész életen át tartó tanulás társadalmi kérdéssé!

Az együttműködés, a közös gondolkodás szándékával kívánjuk ismertetni a közművelődésben elért eredményeinket, s keressük a kapcsolatot a nevelésügy más szereplőivel.

A közművelődés szerepe a gyerekek kreativitásának fejlesztésében, a közösségi aktivitás gyakorlásában

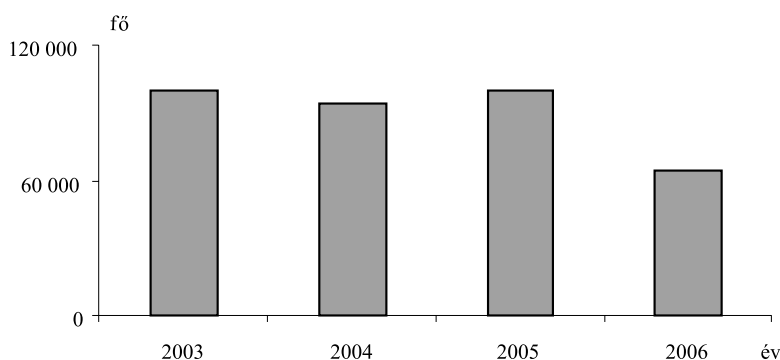
A közművelődési szervezetek számos vonatkozásban a társadalmi középrétegek és az úgynevezett hátrányos helyzetű rétegek és térségek szervezetei. Ezt a kijelentést támasztja alá a Szociológiai Kutatóintézet által 2003-ben végzett nagy felmérés, amely az egyes kulturális intézmények igénybevételét vizsgálta (Hunyady, 2004). Az erről szóló tanulmány megtekinthető a Magyar Művelődési Intézet honlapján. Ezt a megállapítást azért tartottam szükségesnek bevezetesképpen leírni, mert a későbbiekben éppen ez a tény indokolja az egyes nevelési ágazatok együttműködésének szükségességét. A partneri kapcsolatok fontosságát támasztja alá más szempontból, hogy a közművelődési intézmények a települések csaknem 90 százalékában jelen vannak eltérő tartalmi teljesítményekkel ugyan, de a közösségi intézmények lehetőségével. Tevékenységük rendkívül sokoldalú, s az aprófalvas térségekben a könyvtári szolgáltatások mellett vagy azzal karöltve adnak szinte kizárólagos lehetőséget a közösségi művelődésre, ismeretszerzésre és szórakozásra.

Az 1. és 2. diagramok néhány adat bemutatásával illusztrálják, hogy a közművelődés a saját tevékenységi rendszerében hogyan járul hozzá a felnővekvő nemzedék személyiségének fejlődéséhez, az iskolai keretekben folytatott, megalapozó nevelési folyamatok kiegészítéséhez.

1. ábra. Amatőr művészeti csoportokban, más alkotó közösségekben és rendszeres ismeretterjesztési formákban részt vevő 15 év alatti gyerekek száma (2)

Az alkotó közösségekben (szakkörökben, klubokban) és az amatőr művészeti közösségekben olyan fejlesztő, tehetséggondozó tevékenység folyik, amely hatékonyan egészíti ki az iskolai képzést. Lehetőséget teremt az iskoláskorú nemzedék számára a kreativitás fejlesztésére, a tananyagot kiegészítő tudás megszerzésére. Az 1. ábra szerint az évente több mint kétszázezer gyerek számára elérhető áron, nem piaci környezetben biztosít kreatív tevékenységeket, amelyek éppen azok számára jelentenek felzárkóztatói vagy esélyteremtő lehetőségeket, akik egyrészt a családi helyzetükből adódóan nem tudják megfizetni a kulturális piac szolgáltatásait, illetve akiknél a családi környezet nem motiválja a gyerekeket a tehetségük fejlesztésére. Másrészt viszont, ami miatt a közművelődési intézmények hiánypótlónak számítanak, az éppen a települések differenciálatlan kulturális szolgáltató rendszere. A 2000 főnél kisebb lélekszámú falvak többségében nincsenek szakosított intézmények, s hiányuk miatt másképpen nem juthatnának hozzá a gyerekek a kreativitásukat fejlesztő, az ismeretelsajátítást elősegítő lehetőségekhez. Természetes, hogy a két ok számtalanszor együtt jelent komoly feladatot mind a pedagógusok, mind pedig a közművelődési szakemberek számára.

2. ábra. Táborokban részt vevő 15 év alatti gyerekek száma

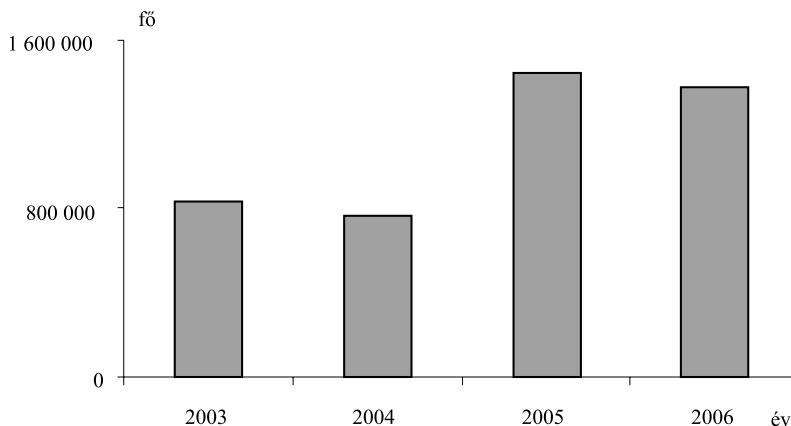
Az elsősorban az iskolai szünetekben szervezett táborok kettős célt szolgálnak. Részen az egyes művészeti, ismeretbővítő szakmai tartalmakkal fejlesztik a gyerekek érdeklődését, kreativitását, részben pedig segítik a szülőket abban, hogy hasznos időtöltést biztosítsanak gyermekeik számára akkor is, amikor ők dolgoznak. Nem beszélve arról, hogy a gyerekek egy meghatározó része számára éppen ezek a táborok jelentik az élményszerzést, a kikapcsolódást és az új környezettel való ismerkedést még akkor is, ha a család egyébként nem engedhet meg magának nyaralást. Ugyanakkor a nyári szaktáborok olyan személyes közösségépítő lehetőségek is, ahol a gyerekek együttműködési képessége, toleranciája, szóbeli és képi kommunikációja is fejlődhet. Számos olyan személyiséget ismernek meg, akik az életükben meghatározóvá válhatnak.

Természetes, hogy a felsoroltakon kívül még számos forma és együttműködési tartalom is kialakul a helyi nevelési intézmények és a közművelődés szervezetei között. Ezek településenként nagyon eltérők lehetnek, mivel éppen a helyi igényeknek, feltételeknek, lehetőségeknek megfelelően alakítják azokat.

A felnőttek iskolai rendszeren kívüli képzése a közművelődésben

A felnőttek iskolarendszeren kívüli alkotó tevékenységének formái és tartalmi rendkívül színesek a felnőtt lakosság körében. Természetes, hogy településtípusonként, életkori sajátosságok szerint eltérően vesznek részt a megajánlott vagy saját kezdeményezésre megalakított művészeti csoportokban, alkotó közösségekben (mint például kórusok,

színjátszócsoportok, gyűjtő- és hobbikörök, képzőművészeti alkotókörök, táncscoportok, hagyományörző együttesek, népi kézműves szakkörök stb.).

3. ábra. Az alkotóközösségekben, rendszeres ismeretterjesztő formában részt vevő felnőttek száma

Az amatőr művészeti, az alkotóközösségek szerepét azért is tartjuk kiemelten fontosnak, mert a művészeti ismeretek elsajátítása, a tehetséggondozás mellett rendkívül fontos szerepük van a közösségi, együttműködési magatartásformák elsajátításában, fejlesztésében. Számtalan esetben egy-egy közösség mentálhigiénés szerepe meghatározóbb, mint az a művészi produkció, amit létrehoznak. Az egyes művészeti értékek elsajátítására, a vadhajtások korrigálására szolgálnak a szakági fesztiválok, ahol hozzáértő szakemberek segítenek a fejlődésben.

A másik fontos terület a közművelődésben az a napjainkban egyre erősödő tevékenységrendszer, amely elsősorban az intézményhiányos, értelmiséghiányos vagy éppen közösséghiányos (ez lehet bármely településtípus) településeken segíti a helyi fejlesztések elindítását, illetve azok megvalósítását.

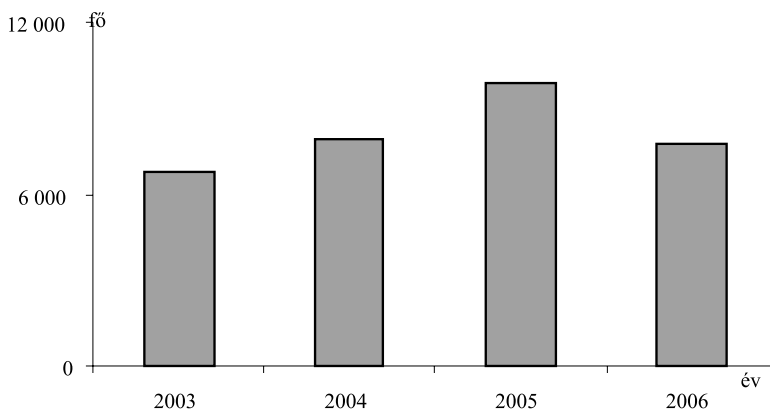
A Kongresszus is kihívásként értelmezte, hogy az egész életen át tartó tanuláshoz részvétel kell váljon, hogy az ember felismeri és képviseli önmaga és a helyi társadalom érdekeit és értékeit. Ez a folyamat nem zárul le, nem zárulhat le az iskolai rendszerű képzés befejeződésével. A közművelődés éppen a közösségfejlesztő tevékenységei révén vállal ebben a folyamatban jelentős szerepet. Szervezetten, átgondoltan más szervezetek nem is foglalkoznak a fejlesztések ezen ágával.

A 3. ábra adatai jól szemléltetik, hogy a felnőtt népesség körében mennyire népszerűek a művészeti csoportok. Csaknem másfél millió ember vesz részt a művészeti közösségek munkájában, tehát a felnőttek majdnem egyharmada tagja valamely csoportnak vagy fejlesztő közösségnek.

A 4. ábra a közművelődésben szervezett OKJ-s képzésben részt vevők számát mutatja. A statisztikában meglévő képzési adatok elsősorban közművelődési szakemberekre vonatkoznak, illetve a szakterülethez kapcsolódó egyéb szakmák (például: népi mesterségek, népi mesterségek oktatója stb.) képzését jelentik.

Ezzel az adatsorral megerősíteni szeretnénk a Kongresszus téziseiben is megfogalmazott tételt, miszerint a szakmai képzés sokszínűvé vált, s hogy tovább kell erősíteni a nevelési folyamatok diverzifikációját. Ezen szakmák felkészítésében természetes, hogy azok az intézmények és szakemberek a legfelkészültebbek, amelyek szolgáltatásai az adott ismeretekre épülnek. Ezt a folyamatot szeretnénk a továbbiakban is fejleszteni. Ebben fontos feladat a képzők képzésének elindítása és együttműködés keresése éppen a képző intézményekkel. Meg kell találni azokat a közös pontokat, amelyek hiányoznak a

képzésből. Ilyen például a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, valamint a bajai Eötvös József Főiskola által akkreditált és indított művészetsportvezetői képzés.

4. ábra. A közművelődési szervezetekben OKJ-s végzettséget szerzett felnőttek száma

A 2002-ben az Európai Unió országai által elfogadott Lisszaboni Dokumentum éppen a felnőttképzés feltételeinek megteremtésében határozza meg, hogy az emberek lakóhelyén vagy annak közelében kell kialakítani az ismeretekhez való hozzáférést, a képzés, a tanulás lehetőségét. A közművelődési intézményhálózat éppen kiterjedt intézményrendszerével és szakembereinek bevonásával lehet a helyi felnőttképzés bázisa és partner a szervezésben.

Kompetenciafejlesztés a közművelődésben

A kompetencia kifejezést egyre bővülő körben használjuk napjainkban. A nevelésügyben elsősorban a megváltozott ismeretátadással, illetve -feldolgozással hozzuk kapcsolatba. Az Európai Unió nyolc kulcskompetencia-csoportot határoz meg: kommunikáció anyanyelven, kommunikáció idegen nyelven, matematikai és alapvető természettudományos kompetenciák, digitális kompetencia, a tanulni tudás kompetenciája, a szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőképeség és vállalkozási kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképeség kompetenciája.

A kompetencia fogalmának közművelődésben való értelmezéséhez Vass Vilmos (é. n.) *A kompetencia fogalmának értelmezése* című tanulmányát vettük alapul. A szerző az iskolai nevelés rendszerében, a nemzetközi elvárások függvényében értelmezi a kompetencia fogalmát. Jelen esetben vázlatosan megkísérlem továbbgondolni a fogalmat, kiterjesztve azt a neveléssel folyamatosan kapcsolatban levő, formális vagy informális kapcsolatok szerint együttműködő közművelődési szervezetek tevékenységére is. Azért is tartom rendkívül fontosnak az alábbi három kulcskompetencia, a kommunikációs, az együttműködési és a problémamegoldó kompetenciák értelmezését a munkánkban, mert a közművelődés társadalmi hasznossága, a nevelésügy egészében való megjelenése éppen ezen kompetenciák tartalmi kiterjesztésével fogalmazható meg.

Az előző négy ábrán látott adatok bizonyítják, hogy a közművelődés sajátos eszközeivel és módszereivel is a fent kiemelt három kompetencia fejlesztését segíti elő mind a felnővekvő, mind pedig a felnőtt népesség körében a maga sajátos eszközeivel.

Ha figyelmesen végiggondoljuk az egyes kompetenciák tartalmi sajátosságait, látható a tényleges egybeesés az oktatás és a közművelődés területén.

Kommunikáció

Az amatőr művészeti csoportok, közösségek egyik legfontosabb feladata a kreativitás fejlesztése, a körülöttünk levő világ kihívásainak mind szóbeli, mind pedig képi feldolgozása. A kommunikáció alapeleme a csoportok működésének.

A közösségfejlesztés célja felismerni saját magunk és a helyi társadalom értékeit és érdekeit, megtanulni azokat a technikákat, amelyekkel aktívan elő lehet segíteni környezetünk közösségi, gazdasági fejlődését, fejlesztését. Tudatosságra és a közösségekben, a közösségekkel való együttes munkára tanít, és a közösségekben való részvétel során természetessé, elsajátított tudássá válik a vélemények megfogalmazása, az érdekérvényesítés kommunikációs lehetősége.

Együtműködés

A csoportok működése feltételezi a nyitottságot, az empátiát, a szociális interakciót, a társas érzékenységet, a felelősségérzetet. Az ezekre való tudatos figyelem részben a csoport vezetőinek feladata, részben maguk a csoport tagjai is felelősek az együtműködés fenntartásáért. Az alkotó művelődési csoportok, mondhatni, másodlagos célként, bár néha eszközként megvalósuló elsődleges célként járulnak hozzá az együtműködési kompetencia fejlesztéséhez mind az iskolás korosztály, mind pedig a felnőttek esetében.

Problémamegoldás

A közösségfejlesztés a maga sajátos eszközeit a világ szerencsésebb országaiban már évtizedek óta alkalmazza a helyi társadalom fejlesztése érdekében. Napjaink egyik jelentős problémája a kulturális szegénység, amely legalább annyira akadálya a fejlődésnek, a gazdaság és a társadalom hatékony együtműködésének, változásának, mint a gazdasági értelemben megfogalmazható szegénység. A közösségfejlesztés módszerei éppen a kreatív magatartás elősegítése érdekében megtanítják az embereket arra, hogy a hibakezesés, a döntéshozatal és a rendszerelemzés és tervezés folyamán ne csupán a környezetükben találják meg a problémát, hanem együtműködésükkel, kreatív részvételükkel maguk is a folyamatok részévé váljanak

Alapelvünk: csak az a helyi, térségi fejlesztés lesz fenntartható, amely közösségi együtműködéssel indul, a megvalósításban az érintettek folyamatosan együtműködnek, mert csak így lesznek érdekelték az eredmények fenntartásában.

A kulturális vidékfejlesztés programjában tudatosan alkalmazzuk a közösségfejlesztés módszereit. Együttesen dolgozzuk ki annak lehetőségét, hogy a helyben élők hogyan lehetnek a helyi fejlesztések tervezői, a megvalósításban a település vezetőinek partnerei, és ennek során válnak érdekeltté az eredmények fenntartásában és továbbvitelében.

Javaslatok az együtműködésre

Nevelésügyi Kerekasztal szervezése

Tapasztalataink szerint a nevelésben, a kompetenciák fejlesztésében érdekelt szervezetek alig fordítanak időt a szakmai függetlenség megőrzése mellett az együtműködés erősítésére, az egyes szakterületek tudásának megismerésére és alkalmazására.

A hozzáférés lehetőségének, esélyének érdekében a nevelésügyben érdekelt együtműködésével közösen szorgalmazzuk helyi tudásközpontok kialakítását

Olyan együtműködési hálózat kiépítésére van szükség a szolgáltatók részéről, amelyeknek keretében a helyben élők a legoptimálisabban tudnak hozzáférni és tudják fel-

használni az ismereteket és az információkat. Ebben a közművelődés intézményrendszer révén jelentős lehetőségeket tud felajánlani.

Szükségesnek tartjuk tisztázni, hogy az átmenet stratégiájában milyen feladatai vannak a nevelésügy egyes területeinek

Az átmenet, a gyors gazdasági, társadalmi változások érintik a tudásközvetítő intézmények működését is. Ugyanakkor kellő tudatossággal és szakmai felkészültséggel nem elsősorban a szervezeti keretek működési nehézségeire kellene megoldást találni, hanem éppen a szolgáltatások szakszerűségére, nyitottságára, az együttműködések felmutatására kell stratégiát kialakítani. Ezáltal érhet el a nevelésügy egésze olyan társadalmi beágyazottságot, amely jelentősen hozzájárulhat a szervezeti és működési problémák megoldásához is. Ehhez feltétlenül szükséges, hogy az együttműködő szakterületek saját tudásukat és egymás tudását elismerjék, és a közös munkában kialakítsák az együttműködés formáit.

A helyi közösségi élet szervezésében rendkívül fontos szerepük lenne a pedagógusoknak

A közművelődés szakembereinek az elmúlt évtizedekben a legtermészetesebb szövetségesei, partnerei a pedagógusok voltak. Kérjük a pedagógusokat, hogy ezt az együttműködést tartsuk fenn éppen a településeinken élők érdekében. A Magyar Művelődési Intézetben e kapcsolattartási kultúrának jó tapasztalatai, gyakorlatai halmozódtak fel. Kollégáink szívesen adják át tapasztalataikat. S szívesen tanulnak is.

Egy életen át.

Jegyzet

(1) A cikk eredeti változata előadasként hangzott el a VII. Nevelésügyi Kongresszuson, Budapesten, 2008. augusztus 26-án, Tóth Erzsébet, a Magyar Művelődé-

si Intézet és Képzőművészeti Lektorátus osztályvezetőjének tolmácsolásában.

(2) Az ábrák a NKÖM – OKM ISTAR statisztikai adatok feldolgozásával készültek

Irodalom

Hunyadi Zsuzsa (2004): *A művelődési házak közönsége, helye, szerepe a kulturális fogyasztásban*. Magyar Művelődési Intézet – MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest.

Vass Vilmos (é. n.): *A kompetencia fogalmának értelmezése*. www.oki.hu/cikk.php

Borbáth Erika – Tóth Erzsébet
Magyar Művelődési Intézet

Indiánnak iskolát

„Mikor bevisz téged az Úr; a te Istened a földre, a melyre te bemenendő vagy; hogy bírjad azt; és sok népet küz te előled [...] náladnál nagyobbakat és erősebbeket; És adja őket az Úr; a te Istened a te hatalmadba, és megvered őket: mindenestől veszíted ki őket; ne köss velők szövetséget, és ne könyörülj rajtok [...] Hanem így cselekedjétek velők: Oltáraitak ronsátok le, oszlopaikat törjétek össze, berkeiket vágjátok ki, faragott képeiket pedig tűzzel égessétek meg. Mert az Úrnak, a te Istenednek szent népe vagy te; téged választott az Úr; a te Istened, hogy saját népe légy neki, minden nép közül e föld színén” (Mózes V. könyve 7. rész, 1–2. és 5–6., Károli Gáspár fordítása).

Az Amerikai Egyesült Államokba az 1840-es évektől kezdve mind nagyobb számban érkező bevándorlók áradatszerű tömege az őslakók kultúrájától teljességgel különböző életmód fensőbbiségének imperatívuszával – és haditechnikai fölényével – félresöpörte, rezervátumba kényszerítette és szinte teljesen kiirtotta az indián őslakóságot. (1) Az egyenlőtlen élethalálharc sajátos területe volt az az ideológiai háború,